

# Spis treści

|                                                                                                          |           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| Wstęp.....                                                                                               | 9         |
| <b>1. Problemy ludzi starszych w społeczeństwie .....</b>                                                | <b>19</b> |
| 1.1. Uwagi wstępne.....                                                                                  | 19        |
| 1.2. Starzenie się społeczeństw i związane<br>z tym problemy społeczne.....                              | 21        |
| 1.3. Starzenie się społeczeństwa polskiego<br>i kwestia społeczna ludzi starszych w Polsce.....          | 24        |
| 1.3.1. Mierniki starości demograficznej.....                                                             | 25        |
| 1.3.2. Przeciętne dalsze trwanie życia.....                                                              | 28        |
| 1.3.3. Feminizacja starości.....                                                                         | 30        |
| 1.3.4. Poziom wykształcenia osób starszych.....                                                          | 33        |
| 1.3.5. Aktywność zawodowa osób starszych.....                                                            | 35        |
| 1.3.6. Sytuacja materialna osób starszych.....                                                           | 39        |
| 1.3.7. Stan zdrowia osób starszych.....                                                                  | 44        |
| 1.4. Próba przezwyciężenia kwestii społecznej ludzi starszych<br>i starzenia się społeczeństw.....       | 52        |
| 1.4.1. Propozycje powstałe w obrębie polskiej<br>polityki społecznej.....                                | 54        |
| 1.4.2. Inicjatywy o charakterze międzynarodowym<br>w sprawie problemu starzenia się społeczeństw.....    | 58        |
| <b>2. Starość w wymiarze indywidualnym.....</b>                                                          | <b>65</b> |
| 2.1. Uwagi wstępne.....                                                                                  | 65        |
| 2.2. Biologiczne teorie starzenia się.....                                                               | 65        |
| 2.3. Starość jako faza życia człowieka.....                                                              | 67        |
| 2.4. Zmiany w sferze życia psychicznego<br>człowieka starszego.....                                      | 71        |
| 2.5. Adaptacja do starości.....                                                                          | 75        |
| 2.5.1. Teorie adaptacji do starości.....                                                                 | 81        |
| 2.6. Potrzeby ludzi starszych jako przesłanka do realizacji<br>zadań z obszaru polityki społecznej.....  | 87        |
| 2.6.1. Wybrane teorie dotyczące potrzeb człowieka.....                                                   | 87        |
| 2.6.2. Specyfika potrzeb ludzi starszych.....                                                            | 91        |
| 2.6.3. Zadania polityki społecznej wobec ludzi starszych<br>w świetle wiedzy o ich potrzebach ludzi..... | 96        |

|                                                                                                                 |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>3. Społeczno-kulturowe uwarunkowania życia ludzi starszych</b>                                               | 99  |
| 3.1. Uwagi wstępne                                                                                              | 99  |
| 3.2. Sytuacja ludzi starszych w okresie zmiany<br>ładu społecznego w Polsce                                     | 100 |
| 3.3. Wpływ kultury współczesnej na pozycję<br>osób starszych                                                    | 107 |
| 3.3.1. Kilka uwag o kulturze współczesnej                                                                       | 107 |
| 3.3.2. Ludzie starsi w społeczeństwie informacyjnym                                                             | 110 |
| 3.3.3. Miejsce i rola człowieka starszego w historii<br>i kulturze współczesnej                                 | 117 |
| 3.4. Stereotypy dotyczące starości i ludzi starszych                                                            | 122 |
| 3.5. Człowiek starszy a współczesny model rodziny                                                               | 130 |
| 3.5.1. Zmiany w strukturze współczesnej rodziny                                                                 | 130 |
| 3.5.2. Uczestnictwo osoby starszej w funkcjonowaniu<br>rodziny                                                  | 134 |
| 3.5.3. Samotność i osamotnienie ludzi starszych                                                                 | 140 |
| <br><b>4. Uniwersytety Trzeciego Wieku i kształcenie osób starszych<br/>w systemie kształcenia ustawicznego</b> | 144 |
| 4.1. Uwagi wstępne                                                                                              | 144 |
| 4.2. Cele i zadania edukacji w państwie demokratycznym                                                          | 145 |
| 4.3. Edukacja ustawiczna w Unii Europejskiej                                                                    | 148 |
| 4.4. Edukacja ustawiczna w Polsce a Uniwersytety<br>Trzeciego Wieku                                             | 150 |
| 4.5. Cele i treści kształcenia osób starszych                                                                   | 155 |
| 4.6. Poradnictwo dla osób starszych jako element ich edukacji<br>w Uniwersytetach Trzeciego Wieku               | 160 |
| 4.7. Uniwersytety Trzeciego Wieku na świecie                                                                    | 163 |
| 4.7.1. Geneza, cele i rozwój UTW. Francuski i brytyjski<br>model UTW                                            | 163 |
| 4.7.2. UTW w wybranych krajach europejskich                                                                     | 170 |
| 4.7.3. UTW w Australii i Nowej Zelandii                                                                         | 175 |
| 4.7.4. UTW w Chinach                                                                                            | 177 |
| 4.7.5. UTW w Japonii                                                                                            | 179 |
| 4.7.6. UTW w Ameryce Północnej i Południowej                                                                    | 180 |
| 4.7.7. UTW w Afryce Południowej                                                                                 | 181 |
| 4.8. Uniwersytety Trzeciego Wieku w Polsce                                                                      | 182 |
| 4.8.1. Cele działania polskich UTW                                                                              | 182 |
| 4.8.2. Geneza polskich UTW                                                                                      | 185 |

|                                                                                                                 |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>5. Przeprowadzone badania dotyczące UTW</b>                                                                  | 193 |
| 5.1. Cel i ogólne założenia przeprowadzonych badań                                                              | 193 |
| 5.2. Problematyka badań oraz ich organizacja i metody                                                           | 195 |
| 5.2.1. Czas i miejsce badań                                                                                     | 195 |
| 5.2.2. Metody i narzędzia badawcze                                                                              | 197 |
| 5.3. Charakterystyka badanej próby                                                                              | 200 |
| 5.3.1. Dobór badanych słuchaczy                                                                                 | 200 |
| 5.3.2. Dobór badanych uniwersytetów                                                                             | 202 |
| 5.3.3. Badanie oparte na dokumentach i dobór ich próby                                                          | 202 |
| <b>6. Uniwersytety Trzeciego Wieku w świetle przeprowadzonych badań</b>                                         | 204 |
| 6.1. Formy organizacyjne UTW                                                                                    | 204 |
| 6.2. Współpraca UTW z innymi instytucjami działającymi w środowisku lokalnym i w kraju                          | 209 |
| 6.2.1. Współpraca z instytucjami działającymi w środowisku lokalnym (w obrębie gminy, powiatu i województwa)... | 209 |
| 6.2.2. Współpraca między UTW działającymi w kraju, a także z Polsko-Amerykańską Fundacją Wolności               | 220 |
| 6.3. Współpraca UTW o zasięgu międzynarodowym                                                                   | 223 |
| 6.4. Źródła finansowania i istotne problemy polskich UTW                                                        | 227 |
| 6.5. Rola Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności w obecnym rozwoju UTW                                          | 230 |
| <b>7. Słuchacze Uniwersytetów Trzeciego Wieku a profilaktyka gerontologiczna w uniwersytecie</b>                | 232 |
| 7.1. Charakterystyka społeczno-demograficzna słuchaczy UTW                                                      | 232 |
| 7.2. Samodzielność życiowa słuchaczy UTW                                                                        | 243 |
| 7.3. Wady i zalety starości wskazane przez słuchaczy                                                            | 248 |
| 7.4. Motywy uczestnictwa w UTW                                                                                  | 254 |
| 7.5. Aktywizacja społeczna w UTW                                                                                | 259 |
| 7.5.1. Formy aktywizacji społecznej realizowanej w UTW                                                          | 259 |
| 7.5.2. Nowe role społeczne realizowane przez słuchaczy UTW                                                      | 263 |
| 7.5.3. Przynależność słuchaczy do organizacji społecznych                                                       | 265 |
| 7.6. Aktywizacja intelektualna prowadzona w UTW                                                                 | 267 |
| 7.6.1. Formy aktywizacji intelektualnej prowadzonej w UTW                                                       | 267 |

---

|                                                                                           |            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| 7.6.2. Ulubione zajęcia oraz wpływ UTW na rozwój<br>zainteresowań słuchaczy.....          | 276        |
| 7.7. Aktywizacja ruchowa w UTW.....                                                       | 280        |
| 7.7.1. Formy aktywizacji ruchowej w UTW.....                                              | 280        |
| 7.7.2. Aktywność ruchowa słuchaczy i wykorzystanie<br>zajęć ruchowych w UTW.....          | 286        |
| 7.8. Profilatyka gerontologiczna w UTW.....                                               | 287        |
| 7.9. Zmiany w relacji z rodziną i najbliższym otoczeniem.....                             | 294        |
| 7.10. Wpływ UTW na zmiany odczuć i zachowań słuchaczy.....                                | 301        |
| 7.11. Wpływ UTW na korzystniejsze postrzeganie<br>osób starszych przez ich otoczenie..... | 306        |
| <b>8. Próba jakościowej analizy treści wspomnień słuchaczy<br/>i nauczycieli UTW.....</b> | <b>308</b> |
| <b>9. Wnioski i postulaty wynikające z przeprowadzonych badań.....</b>                    | <b>324</b> |
| 9.1. Wnioski teoretyczne.....                                                             | 324        |
| 9.2. Wnioski praktyczne.....                                                              | 330        |
| Bibliografia.....                                                                         | 333        |